

Հովհաննես Թումանյան

Գեպի անհունը

I

Հրնշում էր փրփրուն վրտակն արծաթի,
Արևը խաղում պայծառ կապույտում...
Առանց հոգսերի ու առանց վրշտի
Խաղում էինք մենք էն երազ հովտում,
Ու թրնդում էր հեշտ ծիծաղն ինձ ծաղրող.
Չե՛ս կարող, չե՛, չե՛ս կարող...

Չէի կարենում բռնել ես նրբան:
Ճերմակին տալով՝ ծառերի ետև
Ծածկըվում էր նա աչքես անգուման,

Կրրկին հայտնրվում ճապուկ ու թեթև,
Ու թրնդում էր միշտ ծիծաղը ծաղրող.
Չե՛ս կարող, չե՛, չե՛ս կարող...

Մին էլ ես ճարպիկ մի շարժում արի,
Բռնեցի նրբան: Հանկարծ նա ճըչաց,
Ջեռումնրս դառավ ճերմակ աղավնի,
Ու թևին արավ, ու թռա՛վ, գրնա՛ց.
Գրնա՛ց ճախրելով էն երազ հովտում,
Սուզվեց, չըքացավ պայծառ կապույտում...

II

Վեր թրոա քրնից, դուրսը նայեցի.

Արևը ուրախ գարկել էր սարին,
Բրնությունն անհոգ, թարմ ու նազելի
Չուզվում էր, ժրպտում մանուկ արևին:
Գիշերն անցել էր. բայց իր ետևից
Մըռայլ էր թողել դեռ ցած՝ հովիտում:
Էդպես տակավին անցած երազից
Խավար մի բան կար նըստած իմ սրըտում:
Թեկուզ երազին չես էլ հավատում,
Բայց օտար տեղում, քո տանից հեռու,
Միրտըդ մի համառ կասկած է մըտնում,

Թե՛ մի մահագույժ սև բոթ է գալու...
Հասմիկն երազում աղավնի դառավ,
Աղավնի դառավ՝ իմ ձեռքից թրոավ...
Լոկ երա՞գ էր այս: Բայց երազն ի՞նչ է:
Երազ, թե իրոք այդ միթե մի՞նչ չէ,
Երազն էլ երբ որ կարող է կանչել,
Կարող է հուզել, խընդացնել, տանջել...
Հասմիկն ապրում էր Հասմիկը մեռավ...
Երազը եկավ երազը թրոավ...
Կյանքը երազ է, երազն էլ մի կյանք,

Երկուսն էլ անցվոր, երկուսն էլ պատրանք:
Եվ թե հաստատուն մի բան կա անմահ,
Արդյոք իմաստուն հոգին չի՞ միայն նա.
Որ թե հարթըննի և թե երազում

Ապրում է, տեսնում, ըզգում ու հուզվում...
Ու... գիր է գալիս ահա իմ տանից,
Թե՛ կհնրս հիվանդ ըսպասում է ինձ...

III

Տո՛ւն, տո՛ւն, դեպի տուն
Թըռչում եմ արթուն,
Ինչպես երագում:

Շուրջըս ամեն բան
Ըշտապ, ինձ նրման,
Անցնում է, վագում:
Շըշմած գըլխիս մեջ
Գալիս են անվերջ
Ու ճընշում իրար
Ջանազան դեպքեր,
Հուշեր ու մըտքեր,
Պայծառ ու խավար...

Տեսնում եմ նրբանձ

Կանգնած է գարնան
Շողերի միջին,
Ու ժըպտում է ինձ
Իր պատուհանից՝
Ծաղիկը լանջին...

Տեսնում եմ մեռած,
Ծաղկով գարդարած,
Դըրած դագաղում.

Տըխրալի մի օր,
Արտասուք, սըգվոր,

Մներ ու թաղում...

Տո՛ւն, տո՛ւն, դեպի տուն.

Ու մյուս իրիկուն

Մեր տան դեմ ելա:

Մի սև-սև գանգված՝

Կուտակված, կանգնած

Մեր դրոմանն ահա...

Պըտույտ է գալիս

Աշխարքը գըլխիս,

Երկինքը մըթնում...

Ողջ կանգնած են լուռ,

Ու ներսից տըխտը

Ձայներ են թընդում...

IV

«Հասմի՛կ ջա՛ն, եկա՛վ... դե վեր կա՛ց... վեր կա՛ց...»

Դուրս հոսեց դեմըս տըրտում ու հոգնած

Նըրա մոր ողբը... խունկի ծըխի տակ

Աչքովըս ընկավ դագաղը ճերմակ,

Ու շուրջըս մըթնեց: Տեղըս կորցրի...

Մարդից, արևից, աշխարքից հեռի,

Մի անտակ ձորում, սև՝ ու խոր ջըրում

Տարվում էի ես, խեղդվում, չարչարվում.
Բարձր էին ավերն, ողորկ ու դժար,
Մի թուփ չրկար գեթ բռնելու համար,
Չրկար կենդանի ձե՛ն, ըստվե՛ր, նրշա՛ն,
Որ կարենայի կանչել օգնության...

V

Հա՛, հա՛, հա՛, հա՛, հա՛, գրվարթ քրքրիչով
Մի ծիծաղ անցավ փողոցի միջով:
Ես ուշքի եկա, աչքրս բաց արի,
Տեսա աշխարհը ու լույսն արևի,
Տեսա՝ նրստոտած մարդիկ շրշրնջում,

Անտարբեր թեքված՝ իրար ականջում
Խոսում են ուրիշ բաների վրրա,
Ու ոմանք ժրպտո՛ւմ, ժրպտում աշկարա...
Իսկ կողքիս նրստած ավտոր մի մարդ
Խրատում էր ինձ միալար, հանդարտ.
Մի՛ լար, սիրելի՛ս, երեխա չես դու,
Ինչքան էլ որ լաս իգուր ես լալու.
Քո ձենը երբեք էլ չի լըսիլ նա,
Ոչ կրհասկանա, ոչ էլ ետ կըգա:
Էսպես կամեցավ աստված, երևի,

Որ նրրա օրը շուտով խավարի...
Մենք հողեղեններս՝ անճար ու չընչին,
Ի՛նչ ենք աստուծո կամքի առաջին...
Բաց է ես ճամփեն ամենքիս համար.
Ծեր, երիտասարդ, մեղավոր, արդար,
Ամե՛նք, ամենքը, էստեղ ինչ որ կան,

Էսօր թե՛ Էգուց ամենքը կերթան.
Ով որ կըմբնա,
Թող նա պարծենա:

VI

Ես լրսում էի... Ու հանկարծ ես էլ

Ուզեցի հաշտվել հրգոր մահի հետ.
Անճար, ակամա սկսա մըտածել,
Թե մահը լավ է, միայն մենք՝ տղետ,
Մենք խեղճ, կարճամիտ, ու չենք հասկանում՝
Ինչպես է գալիս և ուր է տանում,
Թե՛ և՛ կյանք, և՛ մահ անցավոր, ունայն
Մի մեծ հավերժի ձևերն են միայն,
Ինչպես որ ահա «երեկն» ու «Էսօր»:
Էսօրն ինչ է որ, մի երեկ է նոր,
Էսօրն էլ կանցնի, երեկ կըդառնա,

Եվ սակայն կըրկին միևնույն է նա:
Եվ Էսպես անվերջ Էսօր ու երեկ
Փոփոխվում են միայն, միշտ մընում է մեկ
Մեկ մեծ ժամանակ: Էսպես էլ հոգին
Փոփոխում է միայն կեղևն արտաքին
Մարմինն՝ Էսօրվան օրին նըմանակ,
Իսկ ինքը անվերջ, ինչպես ժամանակ:
Կամ ևս սիրուն, հոսանուտ մի գետ,
Որ հազար ալիք ու ծըփանք ունի .
Գալիս են ալիք, անցնում են անհետ,

Անցնում են դեպի անդունդն օվկիանի,
Ուր ամեն ալիք, ուր ամեն մի կաթ
Ապրում է դարձյալ անվերջ, անընդհատ...
Էսպես փոխվելով հոսում է, գրնում,
Գընո՛ւմ անհունի անճառ սահմանում,
Դեպի գերագանց վիճակն երջանիկ,
Ակն երջանկության, սիրո հայրենիք,
Ուր չըկան մարդիկ և ոչ ըզգացում,
Ուր ողջին մի մեծ կյանք է միացնում...
Եվ ի՛նչ է սիրո իմաստը վերին,
Ի՛նչ երջանկության խորհուրդը խորին,
Հավե՛լ, միանա՛լ,
Իրեն մոռանալ...

Եվ անշուշտ մի օր, հանդերձյալ կյանքում,
Երկրում թե այլուր, վերև՝ երկրնքում,
Էն անհայտ ճամփով, որով նա գրնաց,
Ես էլ կըթըռչեմ՝ աշխարքը թողած,
Ու կըզգամ նրբան, կապրեմ նրբա հետ
Մի ուրիշ անվե՛րջ կյանքով երկնավետ...

VII

Բայց ես միշտ թաքուն մի հույս ունեի,
Թե կարող էր նա լինել... կենդանի...
Մի տեղ մի անգամ Էդպես է եղել.
Տարել են մեկին, ուզել են թաղել,
Շիրմի փոսի մեջ գարթնել է հանկարծ,
Կարող էր և մեզ լինել պատահած...

VIII

Ո՛չ, ո՛չ, նա գրնաց, էլ ետ չի գալու,
Եվ Էդպես դու միշտ մեղք ես մընալու:
Թեկուզ և հագնես երկաթի տրրեխ,
Փընտրես՝ կանչելով աշխարհ բովանդակ .
Էլ չես հանդիպիլ նրբան ոչ մի տեղ,

Ոչ մի աշխարքում, ոչ մի ժամանակ...
Էն պաղ դիակն էլ, որ տեսնում ես դեռ,
Էն էլ հողի տակ կըծածկեն հիմա,
Կըգա՛ն, կըգնա՛ն տարիքն անտարբեր,
Ու նա կըփրտի, նա հող կըդառնա.
Անունն էլ ապրող աշխարքի համար
Դատարկ մի հնչյուն, անխորհուրդ մի բառ...
Էն էլ կըկորչի, ինչպես որ չըկա
Անունն ու հետքը Էն հին աղջրկա,
Որ ձեզնից առաջ հագար տարիներ

Նույնպես սիրահար ու ժըպիտ ուներ:
Եվ ի՛նչ է մարդը, և ի՛նչ իրեն կյանք.
Եղծական ձևեր, ձայներ, շարժումներ:
Հավերժականը չունի կերպարանք,
Նա լուռ է, անշարժ, հաստատ, աներեր...
Անողորք մի ձեն էսպես ինձ կանչում,
Տանջում էր հոգիս, խորտակում, ճընշում:
Ճիգ էի անում նրբան լրոեցնել,
Միրտըս էլ հետը պոկել, հեռացնել
Ու գրտնել մի ձեն, մի հընչյուն, մի բառ,

Որ կյանքի, հույսի նրշույլ ունենար...
Ուզեցի «աստվա՛ծ» մին աղաղակել,
Բայց չէ՞ որ նա էր էն մահն ուղարկել:

IX

Մի անհուն ցավի մըրնուոի նըման
Ծավալվում էին զանգերը թաղման,
Ու ժամի ծըխտտ կամարների տակ
Կանգնած էր արդեն տըխտուր պատարագ,
Տըխտուր պատարագ, տըխտուր մեղեդիք,
Տըխտուր աղոթքներ ու տըխտուր մարդիկ,
Մեջտեղը ճերմակ դագաղը նըրա

Դըրած սևասքող սեղանի վըրա,
Ու նա դագաղում, ասես թե քընած,
Հարսնական ճերմակ շորով պճնըված,
Անփո՛ւյթ, անզգա՛ կյանքին ու մահվան,
Իր դագաղն ածած վարդերի նըման...
Էստեղ՝ բոնըված մի նոր տագնապով՝
Ուզեցի գըտնեն մըտքի մի թափով,
Թե ի՛նչ էր արդյոք, էն ի՛նչ էր լինում,
Ի՛նչ էր պատահել, նա ո՛ր էր գընում...
Եվ իսկույն, ասես, դիպա մի քարի:

Մըտքերըս հատան: Առանց մըտքերի
Կանգնած էի ես խորտակված ու պաղ:
Լուռ էր: Հոգևոր երգերը մենակ
Ծավալվում էին վըսեն ու խաղաղ:

Ես լըսում էի, լըսո՛ւմ շարունակ:

«Այս անցավոր երկրի վըրա
Լըցան օրերն պանդրխտության.
Երկնասըլաց գընում է նա,
Հագած մարմին անապական,
Անմահացա՛ծ մահկանացուն՝
Միանալու իր աստըծուն:

Այնտե՛ղ, Վերին Երուսաղեմ,
Օթևանում հըրեշտակաց,
Ուր որ Ենովք ու Եղիաս,
Աղավնակերպ կան ծերացած,
Այն աշխարհո՛ւմ անտըխրական
Արդարքն ապրում են հավիտյան:

Յոթնաստեղյան լույս խորանում,
Ուր ցավ չըկա, ոչ հեծություն,
Ընտրյալ հոգիքն ուրախանում,
Խայտում են միշտ անվե՛րջ, անհո՛ւմ
Բերկրանքներով հարագըվարճ,
Աստծո գըվարթ աչքի առաջ:

Այնտեղ նըրանք, միշտ բախտավոր,
Նայում են Հոր լույս երեսին,
Նըրա առջև պաղատավոր
Նըրանց համար, որ թողեցին .
Ու իջնում են, մըխիթարում
Մեզ տըրտմալի այս աշխարհում...»

Թովված, կախարդված, տարված էն երգին,
Վերացավ, թըռավ ին վշտոտ հոգին
Դեպի երջանիկ մի ուրիշ աշխարհ,

Անհայտ ու հեռու, անձանո՞թ, օտա՛ր...
Եվ էն աշխարհը հրրաշալի՛ էր.
Ո՛չ սուգ կար էնտեղ, ո՛չ վայելք, ո՛չ սեր,
Ոչ կարելի էր կորցրնել մի բան
Եվ ոչ ունենալ քաղց ազահության.
Ինչպես գերեզման և ունայնություն՝
Լուռ էր ու դատարկ, անփառք ու անհուն.
Ինչպես հայացքը մեռելի աչքի՝

Մի միտք ուներ միշտ առանց հուզմունքի,
Հողեղեն մարդուն անհայտ խորհրդով
Հավիտյան սառած, խաղա՛ղ, անվրդով...
Ու անշարժ կանգնած, դալուկ ու լռիկ,
Ըստվերնե՞ր էին, անմարմին մարդի՞կ,
Տրժգույն, անարև, աղոտ լուսի մեջ
Աղոթում էին անձայն ու անվերջ,
Աղոթքն էլ սակայն ոչինչ չէր խընդրում.
Ո՛չ ազատություն, ո՛չ մահ, ո՛չ խընդում...

X

Հանկարծ լրությունն ինձ ուշքի բերավ,

Աչքիս առջևից հրրաշքը թրոավ:
Պատարագն արդեն վերջացրել էին:
Գագաղը շարժվեց, թընդաց ահագին
Սասանիչ երգը մահվան սարսափի,
Էն լացն ու կոծը, օրհներգը մահի,
Որով մեռելին հրաժեշտ են տալիս
Գեպի գերեզման ճամփու դրնելիս,
Երբ ծառս է լինում վիշտը մայրական

Դեպ գահն արարչի ղրրկողը մահվան,
Արձակում ցասկոտ իր ճիշը ետին

Ու թույլ, հուսահատ ընկնում է գետին:

XI

Դուրս եկանք դուռը: Նայեցի վերև:
Վերևն, ինչպես միշտ, փայլում էր արև.
Բոլորն աշխարքում կարգին ու հանդարտ,
Ու ինչպես երեկ՝ էնպես ամեն մարդ...
Բայց երկինքն էնքա՛ն պայծառ էր այնօր,
Եվ պայծառությունն էնքա՛ն էր տրրտում,
Տրտմությունն էնքան խոր, հանդիսավոր,
Որ թըվում էր ինձ, թե ջինջ կապույտում՝
Վերջին հրրաժեշտ տալով աշխարհքին՝

Ճախրում էր նրրա հեռացող հոգին...
Ու մըտքովս անցավ հանկարծ ակամա,
Թե արդյոք նրրա աչքերը անմահ
Նայո՞ւմ են ներքև, տեսնո՞ւմ են ինձ էլ,
Թե ո՛նց են ցավիս տակին կորացել...
Եվ կամ ո՞րն է նա. էն շո՞ղն է պայծառ,
Որ գվարթ խաղով, աշխույժ ու կայտառ
Կորչում է, մըտնում թուխպ ամպի ետև,
Ազատ, երկնաչու էն ա՞մպն է թեթև,
Թե՞ էն աղավնին, որ հիմա թըռավ,

Անփույթ ճախրելով՝ ջինջ օդում կորավ...

XII

Հանդո՛ւզըն մտքեր, ո՞ր եք սրլանում:
Ի՞նչ եք որոնում էն մութ սահմանում:
Ահա մեր կյանքի սահմանը վերջին,
Էս սև ու տրխտր թումբերը չընչին...
Լո՛ւտ գերեզմաններ. քանի՛ սրգավոր
Ձեր եզերքներին կանգնել են մի օր,
Էս դատարկ կյանքին, անհաստատ բախտին
Անեծքներ տալով բեկվել, հեռացել,
Երբ որ սիրածի դագաղը մըթին

Վիհ են իջեցրել ու դենքը ծածկել...
Եվ որքա՛ն ըղձեր, սրբտեր ու զգացմունք
Թաղված են, մարած ձեր լուռ փոսերում.
Ահա և՛ մի նոր քարձրացրած սև թումբ,
Դեռ թաց է հողը, դեռ խունկ է բուրում,
Իսկ մենք ուզում ենք ուրիշին թաղել,
Որ ապրում էր դեռ երկու օր առաջ...
Եվ անշուշտ մի օր սըրա շիրինն էլ
Կըծածկի նույնպես մամուռը կանաչ,
Կանի հավասար քարին ու հողին,

Ինչպես դըրացու անկողինը հին:
Նըրանից հետո դե՛ եկ՝ իմացի՛ր,
Թե ո՛վ է թաղված քո ոտի տակին,
Ի՛նչ ցեղից էր նա, ի՛նչ ձիրքեր ուներ,
Անահ հերո՞ս էր, գեղանի մի կի՞ն,
Անհոգ մի ջահե՞լ, անկըշտում ազա՞հ,
Աղբա՞տ, թե հարո՞ւստ, ձե՛ն, նըշան չըկա...

XIII

Եվ... իջնում էր նա ընդմիջտ իմ աչքից,
Կյանքից, արևից, Էս լուս աշխարքից...
Կորացա, վերջին համբույրս տըվի,

Ու Էն համբույրով դագաղում դրրի
Խընդում, սեր, ըղձեր, ամե՛ն, ամեն բան...
Ինձ ետ քաշեցին, մի կողմը տարան:
Իսկույն հետևեց խուլ գրրգրոցը,
Քարով ու հողով լըցրին Էն փոսը,
Դագաղն Էլ, ինքն Էլ ծածկվեցին հանկարծ,
Ասես թե բընավ աշխարհ չէր եկած,
Եվ այսուհետև երբե՛ք, հավիտյան
Էլ չէր տեսնելու արևը նըրան...
Հուղարկներն այնժամ մոտ եկան մի-մի.

Է՛հ, աստված նըրա հոգուն ողորմի.
Մի օր Էլ մենք ենք Էսպես գընալու,
Կյանքն Էլ Է դատարկ, մարդն Էլ Է դատարկ,
Ո՛վ Է աշխարքիս վըրա մընալու.
Անցավոր են ողջ բախտ, վայելք ու փառք...
Ասացին՝ հանգիստ հոգոց հանելով,
Ու դարձյալ հանգիստ գըրույց անելով
Գընացին իրենց տըները անհոգ:
Շուրջըս նայեցի, չէր լալիս ոչ ոք.
Երկինքն Էլ Էնպես պայծա՛ր ու հանդարտ...

Եվ ինչպես երեկ, Էնպես ամեն մարդ...

XIV

Եկավ գիշերը: Իմ հոգնած հոգուն
Իջավ տանջալի մի խաղաղություն:
Վայր ընկա, ինչպես ուժաթափ մի բան,
Որ զգում է միայն կարոտ հանգրստյան,
Բայց ճրգնում է դեռ, աշխատում ունայն,
Ուզում է հիշել, թե ինչ բան էր այն.
Մի խառըն երա՞զ էր, մի աշխա՞րք ուրիշ,
Գինու մի քե՞ֆ էր, ծաղը՞ր, թե՞ պատիժ...

Մըրափը սակայն ծանրը ու դանդաղ

Չոքեց ինձ վըրա՝ սև թևերը կախ,
Միտքըս իր թելը կըտրեց ու թըռավ,
Անհուն, խավարչտին քառսում կորավ.
Մահ, մեռել, շիրիմ թեթև հեռացան,
Ու հեռանալով՝ փոխվեցին, դարձան
Ամպեր, ըստվերներ, կետեր երերուն,
Դողացին, հանգան, ու սրթնեց հեռուն...
Կարճատև մի քուն եկավ ինձ վըրա,
Եվ ես մյուս անգամ երագում տեսա.

XV

Հրնշում էր փրկություն վրտակն արծաթի,

Արևը խաղում պայծառ կապույտում.

Առանց կորուստի ու առանց վրշտի

Կանգնած էի ես էն երազ հովտում:

Շուրջըս շուշաններ, անվե՛րջ շուշաններ,

Լիքն էր անտառը անուշ բուրմունքով,

Եվ եղենական ներդաշնակ ձայներ

Փառք էին տալի թովչական երգով.

«Փա՛ռք անպատում մըխիթարչին,

Փա՛ռք խորհուրդին անմահության.

Նա է կրքում հույսը վերջին

Ու շոգն անշեջ, արարչական.

Փա՛ռք խորհուրդին անմահության:

Նա գրնում է բարձր ու անվերջ

Դեպի անհունն ու հավիտյան,

Վիշտը հանգչում է նրբա մեջ,

Ապրում սերը անապական.

Փա՛ռք խորհուրդին անմահության...»

Ու լսում եմ ես էն խաղաղ օդում

Քընքույշ ու զըվարթ ձայնը սիրելի,

Անհայտ ու անտես կանչում է նա ինձ,

Կանչում գերագանց մի ուրիշ կյանքի.

«Արի՛ ինձ հետ, իմ թըշվա՛ռ,

Ես քեզ տանեմ մի աշխարհ,

Ուր չըկա մահ, անջատում,

Ու սերն անվե՛րջ, անհատնո՛ւմ...

Արի՛, թըռի՛ր, գընա՛նք ինձ հետ,
Անցա՛վ, անհո՛գ, անհո՛ւշ, անհե՛տ...»:

1894-1903
